

ממשלת המנדט ומדינת-היהודים

מאת

ד"ר י. יבין

א

המפנה האחרון, ה"חדש", בהתפתחות היחסים של ממשלת-ארץ-ישראל ליהודים, שהקו האפייני שלו הוא — הציר על היהודים הבלתי-חוקיים, — לא רק שעורר את התמרמרותם וזעמם של חוגים רחבים ביישוב וביהדות, אלא אף הביא הרבה והרבה בני-אדם, שהם בקיאים באפיו ובטכניסיו של השלטון המאנדאטורי, לידי השתוממות מרובה. בני-אדם אלה שואלים: "השלטון האנגלי, שהוא, על כל פנים, פיקח, זהיר וגמיש תמיד; שלטון זה, שרגיל להתנהג כלפי נתיניו בכסיות של משי וגזהר ביותר מלהביא לידי סכסוכים גדולים וברוטאליים, — שלטון זה מה ראה פתאום לחקות את שיטותיה וטכניסיה של רוסיה הצאריסטית — כלומר, לשאול לעצמו דרכים ומנהגים, שהם, לכאורה, זרים לרוחו ומתנגדים לכל אפיו בהחלט? —

כדי להבין את הסבה של המפנה החדש והמפתיע בדרכיו של השלטון המאנדאטורי, אנסה כאן לנתח בקיצור, עד כמה שמרשה יריעת-מאמר מצומצמת, את פרשת-ההתפתחות של היחסים בין השלטון המאנדאטורי ובין העם היהודי במשך כל שנות-קיומו של המאנדאט הבריטי בארץ-ישראל. משום שעליידי כך, לדעתי, אפשר לבאר, כיצד התגלגלנו, מימי "האידיליה" של תחילת הכרזת-באלפור בשנת 1917 עד לתקופה אחרונה זו, שיש לקרוא לה, לדעתי, בשם: תקופת הקונפליקטים הגלויים בין השלטון המאנדאטורי ובין עם-ישראל.

וקודם-כל צריכים אנו לשים לב לאותו המקור הראשון והמתמיד של קונפליקטים אלו: ברור, מצד אחד, שעם ישראל שואף להפוך את ארץ-ישראל למדינה יהודית. מצד שני, הרי השלטון המאנדאטורי מתנגד — לא מעכשיו ולא מיום-אתמול, אלא מתחילת-קבלת-המאנדאט ועד היום — לרעיון, שארץ-ישראל תהפך

למדינה יהודית. למה שלטון זה מתנגד למדינה היהודית בארץ-ישראל—זוהי שאלה אחרת. לפי כל החשבונות, הרי הדברים היו צריכים להיות להפך: אנו — הלוצי-אירופה במזרח, הרי אנו בעל-בריתו הטבעיים של השלטון האירופי, ומדינה יהודית בארץ-ישראל היתה יכולה לשמש בסיס לשלטון הבריטי וערובה בטוחה בפני כל מיני התקוממות נגד אירופה במזרח. כמו גם—משמר חזק על פתח הסוואיה ועוד, ועוד. אבל לא כך הוא הדבר בפועל. הן אמנם, בין שתי ההנחות יש הבדל: לדגונו של עם-ישראל להפוך את הארץ למדינה יהודית יש סבה עמוקה, אפריורית, אורגאנית, שהיא קשורה בעצם-ההגיון של קיום-העם ורצונו הטבעי למולדת. להתנגדותה של בריטניה להקמתה של מדינה יהודית אין סבה הגיונית עמוקה, אפריורית שכזו, אבל, בכל אופן, התנגדות זו היא עובדה אמפירית, שנתאשרה לפנינו על-ידי נסיון מר של 15 שנה, עובדה, שאף פעם לא בטלה ולא חלה בה שום שינוי. היו זמנים, שהשלטון המאנדאטורי הסביר פנים ליהודים במקצת, והיו זמנים של איבה גלויה וגסה; אבל אף פעם במשך 15 השנים, אף בימי-ה"אידיליה", לא אירע עוד, שהשלטון המאנדאטורי יראה איזה רצון שהוא להסכים לרעיון של המדינה היהודית.

לא נעמוד כאן על הסבות לכך: אפשר, שגרמו כאן השמרנות והמסורת הקפואה של משרד-המושבות, שהוא רגיל לשלוט על עמים "אכסוטיים" ופחד, כמו מפני אש, מפני הצורך לבא בדברים עם עם תרבותי, אירופי; אפשר, שגרם לכך האופי המושלמי של האימפריה הבריטית במזרח; ואפשר כמו-כן, שגרם לכך אפיו של הישוב היהודי, שהיה שקוע בפאציפיסמוס שלא במקומו ובתיאוריות של "תיקון-עולם" ולא הראה את עצמו עד עכשיו כבעל-ברית בכוח, שיש לסמוך עליו בחישובים מדיניים. אבל, תהיינה הסבות מה שתהיינה, העובדה הנסיינית בעינה עומדת: עם-ישראל שואף למדינה יהודית בארץ-ישראל והשלטון המאנדאטורי מתנגד בכל תוקף למדינה יהודית זו. וכאן מקורו של הקונפליקט, המתמיד והבלתי-פוסק. ומכיון שכך, מכיון שמקורו של הקונפליקט הוא ראשוני, קבוע ומתמיד, כבר אפשר להפוך את השאלה, שהעמדנו אותה בתחילת-המאמר: מכיון שכך, שוב אין להתפלא, למה זה הגענו כיום לידי קונפליקט גלוי וברוטאלי בין השלטון המאנדאטורי ובין שאיפותיו של עם-ישראל, אלא שיש להתפלא, להפך: למה זה, אם ניגוד-השאיפות בין שני הגורמים הוא מתמיד וקבוע כל-כך, היו במשך 15 השנה של שלטון-אנגליה בארץ-ישראל רק מומנטים בודדים של קונפליקט גלוי וברוטאלי בין העם היהודי ובין אנגליה ולמה זה עברו תקופות ארוכות למדי בלא קונפליקטים גלויים אלו, אלא כמעט מתוך "אידיליה" ושלום? — ואם יחס אידילי כזה היה יכול להיות קיים במשך שנים מרובות כל-כך, למרות הניגוד היסודי, למה זה הופר יחס זה עכשיו דוקה? —

ב

אמרתי מקודם: השלטון המאנדאטורי מתנגד, שתהפך ארץ-ישראל למדינה יהודית. אבל עובדה היא, שהשלטון אינו מתנגד לעליה יהודית לארץ-ישראל במידה מצומצמת. אדרבה: הנסיון המוחש של 15 השנים הראה לנו, שאנגליה מרשה ברצון עליה מצומצמת מאד של יהודים לארץ. נראה, שנעים לה, לאנגליה, שיהא קיים כאן מיעוט יהודי—לא אכפת לה, אם איכותו התרבותית של מיעוט זה תהא גבוהה—, שיביא הכנסות ורווחים גדולים לאוצר-הממשלה (אווויז, שמטילים ביצי-זהב— כפי ביטוי הציני של "ניר איסט") ושיהא זקוק תמיד להגנתם של הכידונים הבריטיים. מספר פחות או יותר גדול של "יהודי-חסות" שכאלה הוא לרצון לשלטון המאנדאטורי, אם אין הוא משהו בהרבה את היחס המספרי בין הערביים ובין היהודים בארץ.

משום כך אנו רואים כעובדה וכמעט כחוק: היחסים האידיליים בין השלטון המאנדאטורי ובין העם היהודי קיימים ביחוד בשעה שהעליה היהודית היא מצומצמת מאד. כך היו קיימים יחסים אידיליים כאלו בשנות 1922—1924, בשנת 1928 ותחילת 1929— כלומר, כשהעליה היהודית היתה מועטת. היחסים האידיאליים ביותר בין השלטון ובין היהודים היו קיימים בימיו של פלומר, בשנות 1926—27, כשהעליה היהודית ירדה. מחמת המשבר, שקלט בארץ, עד לאפס או אפילו עד למספרים שליליים: היציאה של היהודים עלתה אז על העליה. משום כך נראה, שאותו יחס-הערצה של היהודים לנציב העליון השני מיוסד על טעות-ראיה בלבד. אמנם, נכון, שהנציב השני היה אדם אבירי והגון באפיו, ואף-על-פי כן יש לחשוב, שאילו היתה בימיו לא יציאת יהודים מן הארץ, אלא עליה המונית גדולה, היה גם הוא, בתור שליחו של משרד-המושבות, מפריע לעליה זו. ולהפך: אילו צ'נסלור, או סיר ארטור וואוקופ כיום, היה מתבקש על-ידי היהודים לא לפתוח את שערי-הארץ בפני עם-ישראל, אלא לתת סיוע למחוסרי-עבודה יהודיים, היו גם נציבים אלה גענים ברצון לבקשה זו: ובלבד שה-מפלצת של המדינה היהודית לא תתעיק עליהם. וראיה לכך: השינוי ביחסיו של הנציב הרביעי, שחל משנת 1931, כשהעליה היתה אפסית, עד שנת 1933, כשעליה היהודית נהפכה לעליה המונית, ש-מאיימת להפוך את היהודים כמשך זמן קצר בערך לכוח חשוב, אם לא מכריע, בארץ-ישראל. אם-כן, צריכים אנו לעזוב את ההשערה הילדותית על "הנציבים הטובים" והנציבים הרעים, לא באפיו האישי של הפקיד העליון, שנתמנה על-ידי משרד-המושבות בארץ-ישראל, תלוי הדבר. לורד פלומר היה טוב משום שבימיו לא היתה עליה יהודית, ונציב פלוני הוא רע משום שבימיו יש

עליה יהודית גדולה. הדבר תלוי אך ורק בהקפה ובכמותה של העליה היהודית ובגודל-הסכנה ברגע זה או אחר של הגשמת המדינה היהודית למעשה.

אמרתי: הדבר תלוי בהקפה ובכמותה של העליה היהודית: בכמותה דוקה, ולא באיכותה. בנידון זה השלטון המאנדאטורי הוא ריאליסטי ופכת, ואינו רומאנטי כלל וכלל. השלטון המאנדאטורי מסכים בהחלט ל-איכות משובחת של העליה היהודית, ובלבד שתהא מצומצמת במספרה. השלטון המאנדאטורי אין לו כלום נגד זה, שהיהודים ייסדו בארץ-ישראל אפילו ישובים של פרופיסורים או של איינשטיינים גרידה, שיהיו למאורות-עולם; ורק בתנאי אחד: שלא יהא זה ישוב של מיליונים, שיהפכו את ארץ-ישראל לארץ יהודית ממש. מכאן — ה-אחד-העמיות המשונה של משרד המושבות הבריטי וכלי-ביטויו, "ניר איסט". מכאן — החבה היתרה לרעיון של "המרכז הרוחני", שהובעה לא פעם על-ידי אָמרי, אורמסביגור ושאר "ידידי-הציונות" הבריטיים. המחבר של "על פרשת-דרכים", ודאי, לא העלה על דעתו כלל, שימצא לו "תלמידים" נלהבים כל-כך בין החוגים השליטים באימפריאליסמוס הבריטי דוקה. המדינאים האנגליים, שחולשים על מדינות וארצות באופן ממשי מאד, ששולחים למושבותיהם על פני-מים דָרְדְרָנוֹיִטיִים ופולוגות-אירונים ומחנות-פקידים וחברות לניצולם של אוצרות-הטבע וגדודי-צבא, — נהפכו לחסידיה של ה"רוחניות הטהורה" בנוגע למשאלותיו ותקוותיו של עם-ישראל. והסבה ל"רוחניות" זו שוב מובנת וברורה: מדינאים אלה מסכימים, שעם-ישראל יקים לו בארץ אוניברסיטאות; מכוני-מחקר; בתי-חולים; תחנות-נסיון; אופירות ותיאטרונים, — בקיצור, כל מה שאתם רוצים מסלתה ושמנה של התרבות האנושית. רק בדבר אחד אינם רוצים: בשטחי-קרקע גדולים ורצופים, שיימצאו ברשותם של היהודים; באוכלוסים יהודיים צפופים בני-מיליונים; בתעשייה וחקלאות מפותחות ופוררות. שתפרנסנה עם שלם. — בכך אין הם רוצים, בכך לא רצו, וכנראה, גם לא ירצו בזמן הקרוב. בכך לא רצו בשנת 1922 או 1927 — שנות-ה"אידיליה", ממש כמו שלא רצו בימי אב תרפ"ט או בימי נובמבר-דצמבר 1933, בזמנים הבלתי-אידיליים של הקונפליקט הגלוי.

ואותה סבה עצמה, שגורמת לבאי-כוחו של משרד המושבות הבריטי, הריאליסטי והגשמי מאד בעניניו שלו, להתיחס בחבה אל ה"רוחניות האחד-העמית" (בצורתה הקאריקאטורית, ה"ברית-שלומית"), היא היא שגורמת לבאי-כוחו של משרד-המושבות להתיחס בחבה גם לזרמים הסוציאליסטיים שבציונות. גם זרמים אלה שמים את הדגש לא בתוך הכמות של ההתישבות היהודית, אלא בתוך האיכות שלה (שאלה אחרת היא, אם איכות זו היא משובחת או לא). זרמים אלה תומכים, אם לא להלכה, הרי, לכל הפחות, למעשה — בעליה ובהתישבות מצומצמות. וכאן אינן צריכות לסמא את עינינו הפראזות, שמשמיעים באי-כוחו

של הזרם הסוציאליסטי בציונות על "עם עובד", על "מיליוני העובדים", שייקלטו בארץ-ישראל הסוציאליסטית: כמו שפראזות אלו אינן מסמאות את עיניו של השלטון המאנדאטורי.

כבר הדגשתי, ששלטון זה הוא ריאליסטי מאד ורואה את הדברים כמו שהם, ולא כפי שהם מצטיירים בנאומיהם של הדרשנים מעל הבמות. ושלטון מאנדאטורי זה יודע, שהתישבות סוציאליסטית פירושה: התישבות מצומצמת מאד, להבדיל מן ההתישבות והעליה על יסודה של היזמה הפרטית, שהיא בלתי-מוגבלת. שלטון זה אינו סומא והוא רואה היטב, שכל ההתישבות והבנין, שנעשו בארץ על יסודות סוציאליסטיים, פתוח בהתישבות-העמק וסיים במפעלי-הקואופראטיבים בעיר, כמעט שלא קלטו שום עליה חדשה, או שקלטו אותה במדה מועטת מאד, בה בשעה שהמושבות הפרטיות (מושבות-המטעים) והתעשייה קלטו וקולטות רבבות-אלפי-עולים, ואין שום סיבה שתמנע להבא גם את קליטתם של מאות-אלפים. ומכיון שדאגתו העיקרית של השלטון המאנדאטורי היא – למנוע את עלייתם של מאות-האלפים, הרי מובן מאליו, ששלטון זה רואה בעין יפה את ההתישבות הסוציאליסטית ורואה בעין רעה מאד את ההתישבות הפרטית; ששלטון זה מעונין ממילא בגידולה של ההשפעה הסוציאליסטית בישוב היהודי, שגורמת לצמצום-האפשרויות של הקליטה ושל העליה, ומעונין בעיכוב-גידולה של ההשפעה הלא-סוציאליסטית, שהיא קשורה בפריחתו של המשק הפרטי, וכתוצאה מזה, בהרחבתה של יכולת-הקליטה בשיעור בלתי-מוגבל. משום כך לא עוררה התישבות-העמק בשנת 1922 שום התנגדות מצדו של השלטון; משום כך הרבו המדינאים הבריטיים השונים לפזר מחמאות לעיני-חרוד ולדגניה, אבל אף מפיו של אחד מהם לא שמענו תהילות לתעשייה תל-אביבית ולשרון הפורח. ולא עוד, אלא שפריחתה של תל-אביב עוררה התנגדות חריפה מצדם של השלטונות בימי העליה הרביעית, כשהעלאת-הסכום שדרוש לכל עולה בעל-הון עד לאלף לא"י שימשה דחיפה ראשונה למשבר, ובימי העליה החמישית, כשגזירות-העליה והציד של "הבלתי-חוקיים" משמשים שוב ביטוי לאותה התנגדות חריפה של השלטון.

כך נוצרה מלכתחילה הברית, שנראית לכאורה כמשונה מאד, בין משרד-המושבות הבריטי ובין באי-כוחה של הציונות הסוציאליסטית, ברית, שקיימת בצורה גלויה פחות או יותר זה כעשר שנים. השלטון הבריטי, שהוא שמרני מאד, שהוא, לפי כל אפיו, אחד מן השלטונות השמרניים ביותר בעולם, נעשה בן-בריתו של הסוציאליסמוס היהודי על יסוד של שיתוף-אינטרסים: משום ששניהם מעונינים במדה שווה בהעדפתה של האיכות בעליה היהודית על הכמות ובצורות של התישבות ובנין, שמשמשות למעשה ערובה לצימצומה של העליה היהודית.

אין לנו צורך להביא הרבה הוכחות לקיומה של ברית זו, משום שהיא ידועה למדי. נסתפק רק בציטאטה אחת מתוך מאמר של ה"טיימס", העתון הבריטי הרשמי-למחצה, מאמר, שנתפרסם ב-14 באבגוסט, שנה זו, בקשר עם הבחירות לקונגרס בפראג (תחת הכותרת "ציוניים בקונגרס"):

"הבחירות נגמרו, - כותב העתון הלונדוני האופיציוני - אבל התוצאות מגלות ניצחון בולט לקבוצה המתקדמת בהסתדרות הציונית, שנגדה כיוונו מר ז'בוטינסקי ומצדדיו את התקפתם העיקרית... בה בשעה שאין הם (הציוניים הסוציאליסטים - הכותב) אינם נופלים משום אדם בפטריוטיות הציונית שלהם, הרי הם מנהלים מדיניות מתונה, שמתנגדת לכל השיטות של צעקנות והיסטריה, שהן הקו האפייני של הרביזיוניסטים."

ולהלן אנו קוראים באותו מאמר:

"בכל שאר הארצות (מחוץ לפולניה - הכותב) נחלו הרביזיוניסטים מפלה.

יש לחכות, שעובדה זו תביא לידי הבראה בהסתדרות הציונית.

העמדה המפוכחת (*sobri attitude*) של דעת-הקהל הציונית ראויה לציון מיוחד.

אם נשים לב לפרסום הדין-והחשבון של מיסטר לואיס פרנטש על הפתוח."

ציטאטה זו ראויה לתשומת-לב מיוחדת של הקורא. היא מעידה, שהעתון האנגלי השמרני מאוד רוחש חבה מיוחדת לסוציאליסטים בציונות, בניגוד לשנאה, שהוא רוחש לאגף הלא-סוציאליסטית. העתון האנגלי השמרני, שנלחם בחריפות ב"לייבור פרטי" ברחוב האנגלי, שמח שמחה גדולה לנצחונה של הקבוצה המתקדמת, כלומר: הסוציאליסטים, ברחוב הציוני. ברור, ששמחה זו אינה באה משום שלבו של המחבר הוצת פתאום באש-אהבה גדולה לאידיאל המארקסיסטי, אלא משום שהסוציאליסטים הציוניים (כפי שהוא כותב בפירושו) "עמדתם" מתונה ומפוכחת" עד כדי כך, שנצחונם מאפשר אפילו לקבל את הדין-והחשבון של פרנטש בלא התנגדות גדולה מצד היהודים... משום שגם הסוציאליסטים הציוניים, כה"טיימס" האנגלי, אינם מעוניינים ביותר בעליה המונית ויכולים להרשות לעצמם מילא עמדה "מפוכחת" כלפי הגזירות, מסוג הדין-והחשבון של פרנטש, שמונעות את האפשרות של עליה המונית זו.

וכך אירע הדבר, שמשרד-המושבות הבריטי, במלחמתו בהקמתה של המדינה היהודית, יכול היה להשען על החלק ה"מתקדם", כביכול, בציונות - על האגף הסוציאליסטית. האגף הסוציאליסטית בציונות נהפכה למשענתו העיקרית של המשטר הקיים בארץ-ישראל, שהוא מכוון נגד עליה המונית יהודית, במלחמה נגד כל הנסיונות הפרוגרסיביים באמת לשנות את המשטר האנטיציוני למשטר ציוני.

*) "The Times," August 14, 1933, "Zionists in Congress".

למשטר של המדינה היהודית. הסוציאליסמוס הציוני, שהפנה את תשומת-לבו של הנוער היהודי מן המטרה העיקרית והחשובה של הגאולה הישראלית הממלכתית (שהיתה בלתי-נעימה כל-כך לשלטון המאנדאטורי) לתכלית צדדית – של "תיקון-העולם" על-ידי הקמת תאים קומונאליים למופת או על-ידי מלחמת-מעמדות ב"מנצלים" היהודיים; סוציאליסמוס זה, שנתן יד לשלטון הבריטי ולימד את הצבור שלא להתנגד בחריפות לכל פעולותיו נגד הציונות הרחבה, – שימש למעשה כמשגב של הריאקציה השחורה בישוב, משום שאף הוא שמר בעקשנות על הקיים. התנגד לכל מלחמה מדינית, שהיא עלולה להכניס שינויים בדרכי-הציונות ולהוציאה למרחק; במלות אחרות: שימש באופן אוביקטיבי כבעל ברית של הממשלה, שמתנגדת לכל הרחבה ראדיקאלית של הפעולה הציונית. שהיא עלולה באמת לתת פתרון למצוקה היהודית הגדולה. או נגיד במשל אחר: הסוצי-אליסמוס הציוני שימש מעין "מדינת-חייץ" (Pufferstaat) בין השלטון המאנדאטורי ובין עם ישראל, שהיה וואסלי לשלטון, ועל-ידי עצם-קיומו מנע את ההתנגשויות בין השלטון ובין האומה היהודית.

את אותותיה הממשיים של ברית זו ראינו באותה תמיכה רוחנית, שנתן משרד-המושבות, כלי-ביטוי והמדינאים שלו, לד"ר ווייצמן, שנשען למעשה במשך כל ימי-נשיאותו על האגף הסוציאליסטית וביחד עם זה שימש תמיד סניגור נלהב לממשלה הבריטית ולמדיניותה. אבל השפעתה של ברית זו נתבלטה ביותר בימי הבחירות לקונגרס האחרון בפראג.

קודם הקונגרס נתחזקה, כידוע, במידה מרובה השפעתה של תנועת-הצה"ר בגולה היהודית, וביחוד בפולניה. הסכויים לנצחונה של מפא"י (כלומר, הסוציאלי-סמוס הציוני) בבחירות היו קלושים מאד, והנצחון הבלתי-צפוי שלה בא אף רק הודות למשפט הידוע ב"פ", שצריך היה להכתיים את תנועת-הצה"ר, בתור תנועה של "רוצחים". והרי ברור, שאילמלא עזרתם הפעילה של המשטרה והשלטונות לא היו מגיעים לידי כל ענין זה בכלל. כלומר: השלטונות סייעו במרץ לנצחונה של ה"קבוצה המתקדמת", כפי המונח של ה"טיימס", משום שקבוצה "מתקדמת" זו שימשה משגב נאמן לריאקציה השחורה, שמתנגדת לכל ציונות גדולה.

אם כן מובן הדבר, מפנימה לא הגיעו הדברים כמעט במשך כל השנים המרובות של שלטון-אנגליה בארץ-ישראל (חוץ מזמנים קצרים, שעליהם נדבר להלן) לידי קונסוליקסיום גלויים בין השלטון המאנדאטורי ובין עם-ישראל. שהרי הסברנו, שהשלטון המאנדאטורי מתנגד רק לעליה רחבה, לציונות רבת-הקף, להתישבות גדולה, – זו שעלולה להקים את המדינה היהודית; אבל אינו מתנגד כלל וכלל לעליה פשוטה, להתישבות קטנטנות, "אחד-העמית" (כקארקאטורה של

מושג זה). התישבות בת איכות מיוחדת, ואפילו אם תהא סוציאליסטית-קומוניסטית, ברוח של "המאה העשרים ואחת" (כביטוי של לוק). יוצא, שכל זמן שבציונות היתה שלטת האגף הסוציאליסטית (עם ווייצמאן, או עם תלמידי-ווייצמאן בראשו), לא היחה סבה מיוחדת לקונפליקטים חריפים בין היהודים ובין השלטון המאנדאטורי. אמנם, תמיד היו קיימים כמה וכמה מעשי-התעללות וקיפוח-זכויות מצדו של השלטון כלפי היהודים (שלטון-הערביים בעירית-ירושלים, חוסר-הבטחון, קפוח-זכותנו בכוחות-ההגנה, קפוח-זכותה של הלשון העברית ועוד, ועוד). אבל האגף הסוציאליסטית "המתונה" ו"המפוכחת" לא ראתה בזה שום סבה מיוחדת להפוך קפוחים אלו ל-casus belli עם השלטון.

ואותה עובדה, שבמשך כל השנים המרובות הללו לא היה קיים לחץ גדול של ההמונים היהודיים, שיתפרצו לארץ-ישראל, כלומר, מה שהאוכלוסים הרחבים של העם עוד צמדו מן הצד, ומחמת קיומם המובטח (בערך) בגולה לא תבעו בתוקף את גאולתם מן הגלות תיכף-ומיד, — עובדה זו הקלה גם על השלטון, גם על האגף הסוציאליסטית בציונות ואיפשרה ל שני הם לקיים את המשטר, שהוא בנוי על צימצום גדול של העליה ועל התישבות "איכותית", כלומר, על הקמתן של נקודות מועטות, שהן בנויות על יסודות קומוניסטיים, שלשלטון אינה נשקפת מהן שום סכנה, שמא הן תעוררנה גם בעם הבריטי את החשק ל-חברה חדשה" ול"שינוי-המשטר", אבל לעומת זה הן מצילות אותו מן הסכנה של הרחבת-כח-הקליטה וממילא גם של עליה גדולה, שהיא עלולה להביא לידי שינוי ניכר ביחסי-הכחות בארץ לטובת-היהודים. ובאמת אנו רואים, שבכל פעם, שהופיע הלחץ של המוני-היהודים מחוץ למחנה הסוציאליסטי, וביחד עם לחץ זה — האפשרות של עליה רחבה, — מיד מתעורר מחדש הניגוד בין רצון-השלטון ובין שאיפותיו של העם היהודי, ומתפתח קונפליקט גלוי עם הממשלה. כך השיבה הממשלה בסוף שנת 1925 על העליה הגדולה, שבנתה את תל-אביב (שוב — על יסוד יזמה פרטית, לא-סוציאליסטית!) בהגבלת-זכויותיהם של בעלי-ההון לעליה; ולאחר ההרחבה הראשונה של משק-המטעים הפרטי בשנת 1929 — באו המאורעות הידועים וגזירות-פאסי"ל, שבאו לאחריהם.

אבל כל אלו לא היו אלא קונפליקטים בודדים וזמניים, שחלפו לאחר חדשים מועטים, לכל היותר — לאחר שנה או שנה ומחצה משום שהלחץ של ההמונים היהודיים לא היה גם הוא אלא זמני, והרחבת-כח-הקליטה של הארץ גם היא לא היתה אלא תופעה ארעית, שלאחריה בא צימצום חדש, באה תקופה של חוסר-עליה (שנת 1927, שנת 1931) או עליה מצומצמת, שאיפשרה מחדש את הקמת-האידיליה" בין השלטון המאנדאטורי ובין היהודים ואת קיומו של הממשל הסוציאליסטי בישוב ובציונות, שנשען על ידירותו של השלטון ועל קיומה של העליה "האיכותית"

במובן הסוציאליסטי. כך חיינו וכך חי הישוב כולו באוירה של "הבנה" יחסית עם השלטון, של שלום, שיסודו האמיתי היה: אי-הקמתה של מדינת-היהודים, אי-הגשמתה של הציונות.

מדי שנה בשנה היחה שולחת הסוכנות את הדין-והחשבון שלה לועדת-המאנדאטים בחבר-הלאומים: טבלאות-טבלאות של מספרים סטאטיסטיים: כך וכך ילדים בבתי-הספר; כך וכך מטות בבתי-החולים (גם בתי-הספר וגם בתי-החולים) — מתקיימים כמעט על חשבונם של היהודים בלבד); כך וכך חולי-גְרָעָנָה שנתרפאו; כך וכך נסיונות בתחנת-הנסיון החקלאית. והשלטון המאנדאטורי היה מצרף ברצון דין-והחשבון זה לדו"ח שלו משום שגם חולי-הגרענת שנתרפאו, גם הנסיונות במעבדות של תחנת-הנסיון, גם בתי-החולים למופת. — כל אלה ביחד היו נאים מאד, מאלפים מאד, נשגבים מאד, אבל דבר אחד לא היו: לא היו המדינה היהודית ואף לא שימשו שלב חדש למדינה היהודית, כלומר לאותה "מפלצת", שכלפיה, ורק כלפיה, מכוונת התנגדותו החריפה והנמרצת ביותר של משרד-המושבות הבריטי.

וכך הלך הדבר ל-מישרים" עד... עד לתקופה החדשה, שבאה בתולדות-ישראל בעולם.

ג

בשנים תרצ"ב-תרצ"ד (שתחרתנה לזכרון-עולם, כשנים של מפנה כביר-ערך בתולדות-ישראל כמו שנחרתו השנים של גירוש-ספרד, שנת ת"ח ות"ט ועוד שנים כבודות-גורל ואסון כאלו לישראל) חל אותו שינוי חמור בחיי-ישראל בגולה, שמשמעו: התמוטטותו של כל הקיום היהודי בגולה, עקירת כל השרשים, שעל ידיהם נתערו הקבוצים היהודיים השונים בארצות-פיזוריהם והעמדתם של כל החיים הישראליים בתפוצות על בלימה.

הדבר התחיל במשבר הכלכלי החמור בפולניה, ברומניה ובארצות הבלטיות הקטנות ובמשבר-הכלכלי באמריקה, ואחר-כך מצא את ביטויו הבולט ביותר בקאטאסטרופה, שעברה ועוברת על היהדות הגרמנית, שפירושה — הבאנקרוט הגמור של ההתבוללות היהודית ושל הסוציאליסמוס הבין-לאומי כאחד, שהעבירה את גבול המצוקה היהודית לצד מערב — מן הוויסלה (וויכסל) אל הרינוס, — והוסיפה עוד שש מאות אלף נפשות יהודיות למספרם של המיליונים, שאין להם שום אחיזה בגולה והם נעשים ציוניים בתוקף של המצוקה היהודית, כפי שחזה זאת הרצל. וכך — בעת ובעונה אחת עם הפריחה של הישוב בארץ — הופיע פתאום הלחץ הכביר של ההמונים היהודיים, שהם נטולים

כל אפשרות של קיום בגולה ומוכרחים לדפוק על שערי-הארץ. האי היחיד של השגשוג היהודי בעולם, המקלט האחרון, שמבטיח להם הצלה מכליון חמרי ורוחני כאחד. ולחץ כביר זה של ההמונים היהודיים — אי-אפשר היה להשתיק אותו בשום תחליפים, שבהם אפשר היה לפייס את הסוציאליסמוס הציוני: לא קומונות, תאים ל-חברה חדשה, לא "מרכזים רוחניים", אפילו אם יהיו אלה מדגרות לאיינשטיינים יהודיים, לא עשרות הטבלאות על רפוקים הנפלא של חולי-הגרענת והטפול המצויין בתינוקות על-ידי חברת-נשים ציונית פלוגית או אלמונית — כל מה ששימש מקודם "מסמר" בדינים-זהחשובנות של הסוכנות לחבר-הלאומים ומצא חן כל-כך בעיניו של השלטון המאנדאטורי. לא! ההמונים היהודיים, שעמדו במשך שנים מן הצד לבמה הציונית, או, לכל היותר, שימשו רק כסטאטיסטים, שהסתפקו בתנועה האלמת של זריקת-כסף לקופסת-הקרן — המונים אלו הופיעו פתאום כגבורים ראשיים ברעבונם האלמנטרי, הפרימיטיבי, הגדול והנשגב באלמנטריות זו דוקה: ברעבון להתערות, לבית, למקלט, למנוחה. לדי' אמות של קרקע במולדת, שעל-ידו יהיו יכולים להנצל מן התופת של הגולה ולחיות את חייהם הפרטיים והלאומיים במילואם.

ומתוך הצמיחה הכבירה של "תיאבון" למולדת, לפדות שבמולדת, בא הגידול המהיר, ה"סטיכי" של תנועת הצה"ר בגולה, וביחוד — בפולניה וברומניה, שבהן חזק ביותר ובולט ביותר הכוח היהודי העממי. כל כוח-האפאראט של הסוציאליסמוס הציוני, כל העושר בכספים, שאיפשר להם השפעה כבירה על הנוער, כל היתרון, שסוציאליסמוס זה נהנה ממנו מחמת מעמדו השליט בארץ-ישראל (מה שמוכרח היה להשפיע השפעה כבירה בגולה, שנמצאת תחת ההיפנוזה של ארץ-ישראל ושל כל מה שנאמר ונעשה בה) — לא יכול היה לעמוד בפני גידול "סטיכי" זה, שהפך במשך זמן קצר מאד את תנועת הצה"ר, שנוצרה על-ידי ז'בוטינסקי והקיפה מלכתחילה רק קומץ קטן של אינטליגנציה. — לתנועת-עם בעלת אופי משיחי בולט.

ואותו "תיאבון" כביר של ההמונים היהודיים לגאולה חמרית ורוחנית כאחת, שנולד מתוך האסון היהודי, שגדל ונתרחב פתאום מלוא-עולם. — אותו "תיאבון" הזרים לארץ, במקום המאות הספורות של יחידי-הסגולה, עשרות-אלפים, כמה עשרות-אלפים. העליה ההמונית, שהיתה מבוססת, כמובן, גם הפעם, כמו בשנת 1925, על היזמה הפרטית, שוב נהפכה לעובדה קיימת: ואם גם היא לא יכלה לספק את הצורך הכביר של ההמונים, הרי בכל אופן הספיקה לעורר מחדש

את חששותיו של השלטון. המאנדאטורי¹ : שמא עליה המונית זו, שנוהרת שלא מדעתו של בן-הברית היהודי הסוציאליסטי, לפעמים אפילו מחוץ למסגרת הרשמית של הצרטיפיקאטים, תגדיל במשך זמן קצר את מספר-היהודים בארץ באופן ניכר, תשנה את יחס-הכחות, שהוא קיים בין היהודים ובין הערביים, ותביא בזמן קרוב ביותר להקמתה של המדינה היהודית. שוב הופיעה אותה "מפלצת", שהשלטון המאנדאטורי מתנגד לה כל-כך : האפשרות של הקמת המדינה היהודית ממש. ושוב הופיע באופן גלוי הניגוד הגדול בין תכניותיו של משרד-המושבות הבריטי ובין תקות-תקומתו של העם ; הופיע בלא שום מסוה וכסות-עינים ; בלא אותה ה"חציצה" של הסוציאליסמוס הציוני. "מדינת-החיץ", ה"פufferstaat" של הסוציאליסמוס הציוני, פסקה מלהתקיים בתור כוח, והרצונות המנוגדים של עם-ישראל ושל השלטון הבריטי באו לידי התנגשות בלתי-אמצעית. בא רגע, שבו הועמדה בפני השלטון המאנדאטורי דילמה ברורה : או לוותר ליהודים ; להסכים לכך, שהעליה הגדולה, שהולכת ומתרחבת מאליה (עם הרחבתה של יכולת-הקליטה על-ידי השקעתו של ההון הפרטי), תבנה את ארץ-ישראל העברית ; או – לא להסכים לכך. לשמור על יחס-הכוחות הקיים בארץ ועל המשטר האנטי-ציוני הקיים – ולהכנס בקונפליקט גלוי עם ההמונים היהודיים, שמתפרצים לארץ.

אפשר, שהקונגרס ב פ ר א ג, שבו באה "הכרתו" של הכיוון הסוציאליסטי הציוני, שפשט את הרגל גם בשטח הכלכלי, גם בשטח המדיני – לממשל בציונות מתוך עזרתו הפעילה של השלטון המאנדאטורי (כפי שעמדנו על זה למעלה). – אפשר, שבקונגרס זה התבטא הנסיון האחרון של השלטון להמנע מקונפליקט גלוי עם עם-ישראל. לאותו שלטון היה יסוד לחשוב, ש"המְלָכָתו" של כיוון סוצי-אליסטי-ציוני זה, שהאידיאל העיקרי שלו אינו מדינה יהודית, אלא "חברה חדשה", שעמדתו היא "מתונה" ו"מפוכחת", כביטוי של ה"טיימס", ושהוא מסתפק בעליה בעלת "איכות" ולא בעלת-כמות, בעליה מצומצמת, – ש"המְלָכָה" זו תשתק או תחליש את תְּאָבוֹנוֹ של העם לגאולה ותאפשר ממילא את המשכתם של אותם ימים-טובים, אידיליים, של תקופת-ה ר ב ר ט - ס מ י ו א ל (עד לשנת 1925), של התישבות-העמק, של הדינים-והחשובונות של הסוכנות על רפוי-חולי-הגרענת, של קומונות למופת, שתאפשרנה את ה"וגר זאב עם כבש" בצורה הקודמת, שפירושה : חי-שלום בין ה"זאב" האימפריאליסטי הבריטי ובין ה"כבש" הפאציפיסטי של הקבוץ הגדול או הקבוצה הקטנה.

(1) אין לשכוח גם את חששותיו של חוג ערבי אחד, שנתשורר נגד היהודים והציוניות בהשפעה ידועה עוד מתחילת הכבוש האנגלי (המערכת).

אבל כאן טעה השלטון בחשבוננו. הלחץ של ההמונים היהודיים וצמאם לעליה נשאר כביר, כמו שהיה קודם שעלתה האגף הסוציאליסטית לגדולה ברחוב הציוני (בשעת הבאנקרוט של הסוציאליסמוס כמעט בעולם כולו דוקא זו). הישיבות של חֲבֵרֵי-הלאומים, שבהן נתברר, עד כמה נעשתה השאלה היהודית שאלה בין-לאומית, שעמים גדולים ומדינות כבירות מעוגינים בפתרונה על-ידי הקמתה של ארץ-ישראל העברית, – ישיבות אלו גילו לשלטון המאנדאטורי, שהנצחון של ה-מתקדמים, אנשי הציונות הזעירה, בסוכנות ומוסדותיה, עדיין אין משמעו נצחונה של "ציונות" זעירה זו בין המוני-היהודים. אדרבה: הלחץ של ההמונים הלך וגדל, והעליה היהודית הלכה ונתרחבה. ומכיון שהשלטון המנדטורי מוסיף להתנגד (כמו שהתנגד במשך כל 15 השנה) לכל אפשרות של הקמת המדינה היהודית; ומכיון שאותה אידיליה בדבר יסוד של "בנין ציוני" מדומה, "רוחני", פעוט, שהיתה אפשרית כל זמן שה-פארטנר של השלטון היה הסוציאליסמוס הציוני, נעשתה בלתי-אפשרית בשעה שה-פארטנר שלו נעשה העם היהודי למיליוניו, שהוא רעב לבנינה של ארץ-ישראל יהודית ממש, כמו שבני-אדם רעבים ללחם ולאור, – הרי "מוכרח" היה השלטון, שרצה לעכב בכל תוקף ובכל מחיר את הגשמתה של הציונות, להכנס בקונפליקט גלוי, ברוטאלי, בלא שום פְּסִיּוֹת של משי, עם עם-ישראל על-ידי קצוץ העליה "החוקית" עד למינימום ועל-ידי רדיפות אכזריות על העליה ה-בלתי-חוקית, שאף היא איימה בשינוי-היחס בין הכוחות היהודיים והערביים בארץ. ומכאן בא הציד על היהודים: חיקוי-השיטות של רוסיה הצאריסטית מתוך רצון למנוע בכל מחיר ובכל האמצעים את הקמתה של ארץ-ישראל העברית.

ד

מתוך כל מה שאמרתי מתברר בהחלט, שאי-אפשר לראות בפעולה האחרונה של הציד על היהודים קפריסה סתם, או "טירוף" רגעי, או מעשה-שטות מקרי. אלא זוהי תוצאה של שיטה, שקיימת זה חמש-עשרה שנה ושאף פעם לא נשתנתה הרכה. מובן, שמסקנה זו, שבאנו אליה, מִחֲמַרְת את המצב ולא מקילה עליו. משום שהיא מלמדת אותנו: אפשר, מחר יווכח השלטון, ששיטת-הציד היא אוֹיֵלִית, או שאינה מביאה לידי התוצאות הרצויות לו, או שהיא מרגזת יותר מדאי, והוא יסתלק ממנה. יִתָּר על כן: קרוב לוודאי, שהוא יסתלק ממנה. אבל זו תהיה הסתלקות מן הטכסיס, ולא מן השיטה. בנידון זה כל השליה מצדנו היא מסוכנת משום שהיא עלולה לתת לנו הרגעה כוזבת, במקום שעלינו להיות ערים ולעמוד על משמר-תמיד. השלטון, מתוך אותו רצון עקשני למנוע את הקמתה של המדינה היהודית, ינסה או לאחוז בטכסיסים אחרים. אין אנו יכולים לדעת מראש, מה יהיו טכסיסים

אלה: אם יהיו קשורים באיזו "התפוצצות גדולה", כפי שמרמז באופן שקוף למדי ה"ניר איסט" (גם אם הנסיון של שנת 1929 הוכיח לשלטון, שהתפוצצות גדולה גוררת אחריה תוצאות בלתי-נעימות מאד לא רק בשבילנו, אלא גם בשבילו); או הקמת "המועצה המחוקקת", שתאפשר את הפסקת העליה היהודית על-ידי אמצעים "פארלמנטריים"; או תבואנה אילו גזרות אחרות. – דבר אחד ברור: יהיו האמצעים, שיאחו בהם השלטון מה שיהיו, – הם יהיו ברוטאליים וקשים משום שאמצעים אחרים אין ביכלתם בשום אופן למנוע את המוני-היהודים בעולם מלגהור לארץ-ישראל ולשבור את הלחץ הכביר של ההמונים היהודיים. ומכיון שמצד אחד לתץ כביר זה, כפי שיש להניח בוודאות, לא יפסוק בימים הקרובים ואף לא בשנים הקרובות – ומכיון שמצד שני, אין השלטון נוטה לעת-עתה לוותר לדרישותיה של הציונות הגדולה, והוא נוטה, להפך, להלחם בה בכל האמצעים, הרי ברור, שנכנסנו כיום לתקופה של קונפליקטים גלויים ובלתי-פוסקים בין העם היהודי ובין השלטון המאנדאטורי, התנגשויות שאינן יכולות לפסוק, אלא אם כן יוכרז השלטון סוף-סוף לוותר לנו (שהרי היהודים אינם יכולים לוותר, משום שזוהי שאלה של חיים ומות בשבילם).

וכאן – מה שחשוב ביותר לציין – לא תועיל עוד שום שרות מצד הסוציאליסמוס הציוני לשלטון המאנדאטורי.

סוציאליסמוס זה יכול, לכל היותר, להשפיע על השלטון, שיגביר את הרדיפות על הצה"ר בתוך תחומיה של ארץ-ישראל; אבל, מכיון שאין הוא יכול להשביע את רעבונם של ההמונים היהודיים לעליה ומכיון שאין הוא מראה להם שום דרך למלחמה בעד עליה זו, – הרי אין הוא מסוגל בשום אופן להשכין את האידיליה הישנה בין היהודים ובין השלטון.

ומכיון שהקונפליקט הפעם אינו ארעי, כמו בשנת 1926 או 1929, אלא מתמיד וממושך, והאמצעים, שמשתמש ושישתמש בהם השלטון נגדנו, יהיו גם-כן חמורים וממושכים, הרי הדבר יגרום להגברת-ההתרגזות בהמונים היהודיים (שתשעים ושמונה אחוזים מהם נמצאים מחוץ לתחומי ה"שגו ודכיו" של השלטון הבריטי) וממילא – לידי הרחקתם מן הסוציאליסמוס הציוני, שהוא משרת שלטון זה ומשמש לו משענת ברחוב היהודי. וכך יש לראות בהכרח, שבזמן הקרוב יחש התהליך של ה"ריביוניזאציה", של התפשטות-הרעיון של הצה"ר והשתלטותו על המוני-היהודים, וביחד עם זה – של התמרת המלחמה המדינית מצד הצה"ר והקרובים אליו בשלטון, שמתנגד לציונות הגדולה. סימנים ראשונים להחמרתה של מלחמה זו ראינו בשבועות האחרונים גם בגולה וגם בארץ; ובוודאי שאין לראות בזה מקרה ארעי, אלא סימנים לתהליך הכרחי, שהולך והופך את תנועת הצה"ר והבית"ר לתנועת-שחרור לאומית אמתית, "כמו אצל כל הגויים", תהליך

שמצד אחד הוא הולך ומקרב את הציונות הכללית והציונות החרדה (כל האגפים העממיות, שאינן נשבעות ל"אידיאל" הבין-לאומי) אל הצה"ר, ומצד שני, הוא הולך ומקרב יותר ויותר את הסוציאליסמוס הציוני הפשרני אל השלטון והופך אותו יותר ויותר למשרת גלוי של שלטון זה.

ה

המסקנה מכל ההנחות, שהנחתי עד כאן, היא עגומה ומעודדת כאחת: היא אומרת, שנכנסנו לתקופה של קונפליקטים מתמידים עם השלטון המאנדאטורי. תקופה זו תהא קשה מאד בשבילנו, וביחוד – בשביל הישוב בארץ, שנמצא תחת ידו של שלטון זה. להפטר מקונפליקטים אלה אין אנו יכולים – משום שהקטרות זו תעלה לנו במחיר של היתור על הציונות ועל תקות-העם לפדות. יתר על כן: כל נסיון שלנו לטשטש במשהו את הקונפליקט, להפיג את חריפותו – כבר יש בו משום וויתור על העיקר – על תביעותינו וזכותנו, שמציאותן גרמה לקונפליקט. ובימי קונפליקטים אלה ודאי, שהצה"ר יצטרך לעמוד בראש ההמונים היהודיים. אבל קונפליקטים אלה יהיו בלתי-נעימים לא רק לנו, אלא גם ל"צד שכנגד": הרי אין לזלזל כלל וכלל בהשפעתו וכוחו של עם-ישראל בעולם.

מובן, שלשים קץ לקונפליקטים אלו אפשר היה באופן פשוט מאד: אילו היה השלטון זו סוף-סוף מעמדתו השמרנית ומבין, שאנו – בני-בריתה של אירופה במזרח, שאנו – הכוח, שעליו יכול השלטון האירופי להשען נגד הכוחות האנטי-תרבותיים של אסיה, שמדינה יהודית בארץ – פירושה, כמאמרו של גורדוי, "הרחבתה של אירופה עד נהר-פרת". ואפשר מאד, שגילוי של הכוח הבריא ושל רצון-ההתנגדות הבריא מצידנו, מצידם של ההמונים היהודיים, ישפיע סוף-סוף על שלטון זה, שירצה להתחשב עמנו כעם כוח, כעם אלה, שיכולים להיות לא סקטנטים, לא בוני-תאים ל-חברה חדשה, אלא כוח-עזר פשוט וחשוב במזרח, שאפשר להכנס עמו בברית כמו עם כל גורם גוי...

אבל כל זה עדיין אינו שאלת היום ומחר. העובדה הקרובה ביותר בעינה עומדת: התקופה של "האידיליה" המדומה בישוב נסתיימה, והתקופה של הקונפליקטים הקרובים והממושכים תלך בהכרח ותגביר את היסוד הלאומי והציוני הסהור בעם, ואת היסוד המהפכני, היסוד של תנועת-השחרור הלאומית, בתוך התנועה הציונית. מצד אחד, הגברתם של האסונות והרדיפות על העם בגולה ועל הציונות הגדולה בארץ עתידה לגלות יותר ויותר את פרצופה של האגף הסוצי-אליסטית בציונות, שמשמשת עזר לשלטון האנטי-ציוני ומשענת עליו את קיומה השבע והתקיף, – אותה אגף, שעליה וביחוד על הגלויים אליה כתב המשורר הגדול, ש. טשרניחובסקי, את החרווים החריפים:

סוֹהָרִים בְּקֶדְשֵׁי-הָאוֹמָה, מִשְׁמִינִים מִדְּמֵי-הַחֲלוּצִים,
תּוֹפְשֵׁי-רְוָחִים מִשָּׂבַר אָחִיהֶם הַנְּתוּנִים בְּצָרָה,
הַמְדַת-הַדּוֹר וְתַפְאֶרְתּוֹ – בְּחִירֵי-הָעַם כְּבִיכּוֹל,
כּוֹאֲבֵי מִכְּאוֹב-הָאוֹמָה, הַבָּאִים עַל שְׂכָרָם בְּשַׁעֲתָם...
(-פֶּרֶק בְּאַנְטוֹמִיָּה, בִּיתִיר, כֶּרֶךְ ב', חוֹבֵרֵת י')

ומצד שני – אסונות אלה הם הם שיחשלו את תנועת-השתרור של העם.
כי כך הוא החוק, שהוא קיים בכל דור ודור ובכל עם ועם: לא מתוך שלווה ושובע,
אלא מתוך אסונות תהומיים, מתוך התעללות ודכוי בלא שיעור, יונקת וגדלה
ומגיעה לניצחון הסופי – תנועת-הפדות של האומה...